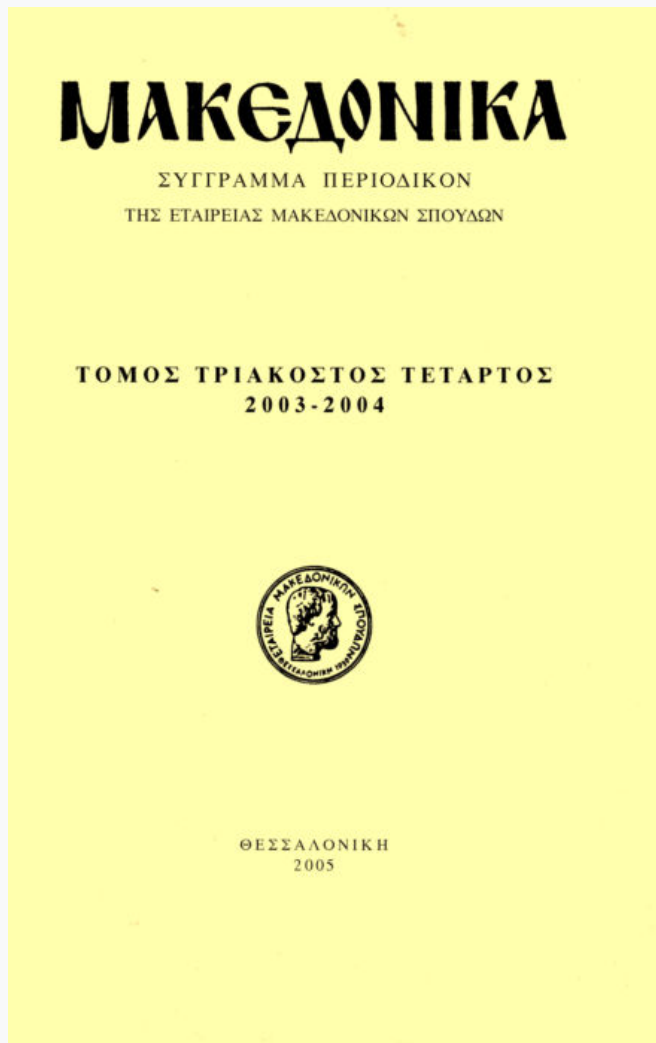

Μακεδονικά

Τόμ. 34, Αρ. 1 (2004)

Γιώργος Φ. Ρουμελιώτης, Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα (Βοδενά) του πρώτου μισού ΙΘ' αιώνα. Συμβολή στην ιστορία της Έδεσσας του ΙΘ' αιώνα

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.889](https://doi.org/10.12681/makedonika.889)

Copyright © 2015, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2004). Γιώργος Φ. Ρουμελιώτης, Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα (Βοδενά) του πρώτου μισού ΙΘ' αιώνα. Συμβολή στην ιστορία της Έδεσσας του ΙΘ' αιώνα. *Μακεδονικά*, 34(1), 438–440.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.889>

Αυτό σημαίνει ότι στόχευση των εκδοτών ήταν η διάχυση των έμπορικῶν, με τή σημερινή έννοια, βιβλίων και ότι τὰ φιλολογικά έργα, μολονότι δέν κυριαρχοῦν, ἔχουν καί αὐτά τή σημασία τους. Λείπει, ὁμως, κατὰ τὸν κ. Κ.Π. ἡ καλλιτεχνική αἴσθηση τῶν εκδοτῶν. Ὁ κ. Κ.Π., πρόσεξε, ὡσαύτως, ὅτι ὁ τόπος εκδόσεως εἶναι ψευδευπίγραφος: ἀντὶ γιὰ τή Θεσσαλονίκη ἀναγράφεται ἡ Ἀθήνα ἢ ἡ Λευψία. Καί τοῦτο ἐκ τοῦ φόβου τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἀξιοσημείωτος, ἀλλὰ ἀκρῶς εὐλόγος, εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν δύο μοναδικῶν εκδόσεων τὸ 1898. Τὰ γεγονότα τοῦ 1897 εἶχαν καί ἐδῶ τὸν ἀντίκτυπο τους. Ἐντούτοις αξιοσημείωτη παρουσιάζεται ἡ ἐκδοσις ἐφημερίδων μεταξὺ 1901-1912 ἀνέρχονται σὲ δέκα ἔξι καί δύο περιοδικὰ (Θεσμαϊκαὶ Ἡμέραι καὶ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρηση). Κατὰ τὴν περίοδο 1901-1912 ἐξεδόθησαν ἐβδομήντα ἔξι βιβλία (10 φιλολογικά-λογοτεχνικά, 19 παιδαγωγικά, 34 τῶν συλλόγων καί λιγότερα ἠθικοπλαστικά-θηρησκευτικά). Οἱ παρατιθέμενοι δύο πίνακες εἶναι πολὺ χρήσιμοι γιὰ τὸν ἀγαπῶντα τίς στατιστικὲς συγκρίσεις.

Στὸ κεφάλαιο *Commerce du livre* (Τὸ ἐμπόριο τοῦ βιβλίου) ὁ κ. Κ.Π. ἀναζητεῖ τοὺς βιβλιοπῶλες τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀναφέρει, πλὴν τοῦ Μ. Γκαριμπολά, τὸν Θεόδωρο Χοῦδᾶ, τοῦ ὁποιοῦ ἡ παρουσία στὴν πόλιν μας χρονολογεῖται ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. Προσθέτομε ἐδῶ ὅτι ἡ οἰκογένεια Χοῦδᾶ, κεφαλωνίτικης καταγωγῆς, ἔχει πολλὰ μέλη τῆς ἐγκατεστημένη στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἀσκοῦντα διάφορα ἐπαγγέλματα (βλ. Κ. Δ. Μέριτζιος, *Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας*, ἐκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1947, passim). Βιβλιοεμπόριο ἀσκοῦσαν, ὡσαύτως οἱ εκδότες Κ. Δαρζιλοβίτης, Ν. Βαγλαμαλῆς (1868-1874, 1881-1883), Σοφ. Γκαμπολάς, Θωμᾶς Θάνου, ὁ γιὸς τοῦ Χρήστου, Ν. Γ. Βικόπουλος (1879) ποὺ συνεταιρίζεται με τὸν Στ. Θάνου, καί τὸν Ἀρ. Μενεξέ καί τὸν Ἀντωνιάδη (1896 ci.), S. Grasso ποὺ πρακτόρευε τὸν Ἐσπερο τῆς Λευψίας, ὁ Δ. Κ. Βουλουσσόπουλος (1885), ὁ Νικ. Χριστομάνος (1885).

Τὴν περίοδο 1901-1912 στοὺς ἴδιους περίπου βιβλιοπῶλες προστίθενται καί ἄλλοι ὡς οἱ Καλογερόπουλος-Βελλίδης, Ἰω. Κούσουρας, Γ. Χατζηγεωργίου, Δ. Γ. Σωινίδης, ὁ Ν. Α. Ξενοφανίδης, οἱ Δεπάστας-Σφύρας-Γεράδου, ὁ Ν. Ἀντωνιάδης.

Ἀκολουθεῖ ἡ βιβλιογραφία τῶν ἑλληνικῶν ἐντύπων ἀπὸ τὸ 1850-1912, ποὺ ἀνέρχονται στίς 250, ὅπου προστίθενται οἱ εκδόσεις χωρὶς χρονολογία ἀριθμ. 251-277+278-279 προσθήκης τοῦ ἔτους 1884.

Συμπερασματικῶς, ἡ βιβλιογραφία τοῦ κ. Κ.Π. εἶναι μία σημαντικὴ συμβολὴ στὴν πνευματικὴ κίνηση καὶ ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης σὲ μία κρίσιμη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς, ὅπου τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον καί τὸ περιοδικό, ἡ τυπογραφία ἐν γένει, ἔχουν μείζονα λόγο ὄχι μόνον στὸν πολιτισμὸ τῆς πόλεως, ἀλλὰ καί στὴν ἐνίσχυση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν πολιτῶν τῆς.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Γιῶργος Φ. Ρουμेलιώτης, *Ὁ Νέος Ἑλληνισμὸς στὴν Ἐδεσσα (Βοδενά) τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 19 αἰῶνα. Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἐδεσσας τοῦ 19 αἰῶνα*, Ἐκδόσεις Λαογραφικῆ Ἐταιρείας Ν. Πέλλας, Ἐδεσσα 2000, σσ. 208.

Ὁ Γιῶργος Ρουμελιώτης, νέος ἐκπαιδευτικὸς, δραστηριοποιεῖται ἐδῶ καί χρόνια στοὺς πνευματικὸς κύκλους τῆς Ἐδεσσας, εκδότης ἐφημερίδος καί περιοδικοῦ ποὺ προβάλλουν στὸ εὐρύτερο κοινὸ τὴν ἱστορία τῆς πόλεως του. Ἡ παρούσα ἐκδοσις εἶναι οὐσιαστικῶς ἡ νεώτερη ἱστορία τῆς Ἐδεσσας, ἔτσι τουλάχιστον τὴν ἐκτιμᾷ ὁ ἀναγνώστης τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ βιβλίου. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ συγγρ. γράφει στὴν

είσαγωγή του, στο βιβλίο του παρελαύνουν Έδεσσαίοι λόγιοι, φιλικοί και αγωνιστές της Έθνικης Παλιγγενεσίας, διδάσκαλοι και σχολεία, κληρικοί και έπιφανείς συμπολίτες του τοῦ 19ου αἰ., ἄλλα και κοινοτικοί θεσμοί και μία διακεκριμένη ἑλληνομάθεια τῶν Έδεσσαίων. Ἐνάς δὴλ. γενναῖος και δυναμικός Νέος Έλληνισμός.

Στό πρώτο μέρος ὁ κ. Γ.Φ.Ρ κάμει λόγο για τόν Έδεσσαῖο λόγοιο Νικόλαο Δημητρίου, τόν Λογοθέτη Βοδενῶν, διδάσκαλο Βοδενῶν περί τό 1792 πού ἀλληλογραφούσε μέ λογίους τῆς ἐποχῆς του, ὅπως τόν Ἰω. Βηλαρά, στόν ὅποιο μάλιστα ἤσκησε και κριτική συνθέτει, ἐπίσης, ὁ συγγρ. τό γενεαλογικό δένδρο τοῦ Νικολάου Δημητρίου ξεδιαλώνοντας, μέ τήν εὐκαιρία αὐτήν, ἀρκετά προσωπογραφικά τῆς οἰκογενείας Δημητρίου, ἄλλα και ἄλλα ἀφορῶντα στή λειτουργία τοῦ περιωνύμου Έλληνομουσείου τῶν Βοδενῶν, τίς ἱατρικές σπουδές τοῦ Νικολάου Δημητρίου στή Βιέννη, τή θέση του στό γλωσσικό ζήτημα πού ἦταν διαφορετική ἀπό αὐτήν τῶν ἀρχαῖστῶν, τῶν δημοτικιστῶν, τῶν κοραϊστῶν, τίς σχέσεις του μέ τόν Λαρισάο λόγοιο Ἰω. Οἰκονόμου και τόν Χριστόδ. Κονομάτη, τή διαμάχη του μέ τόν Βηλαρά για τό γλωσσικό: ὁ Δημητρίου ἤθελε μία γλώσσα *ἀπλή, καθαρὰ και ἀπό τοὺς σπουδαίους μεταχειριστὴ και ἀπό τοὺς ἀμαθεῖς καταληπτὴ*. Ἀκολουθῶς ὁ συγγρ. παρουσιάζει τόν υἱό τοῦ Δημητρίου Ἄναστάσιο και τόν ἐγγονό του Νικόλαο Χ΄τάσκο, ἱατρό Βοδενῶν.

Στό δεύτερο μέρος γίνεται λόγος για τοὺς Έδεσσαίους λογίους Ἰωάννη Δημητρίεω Φιλίδη Βοδινέα και Κωνσταντῖνο Μηνᾶ-Μηνωῖδη· ὁ πρώτος ἄφησε πλῆθος ἐνθουμήσεων ἀπό τίς ὁποῖες πληροφοροῦμεθα πολλά και ποικίλα για τήν ἱστορία τῆς Έδεσσας τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰ., τόν χαλασμό τῆς Νάουσας (13 Ἀπριλίου 1822), τή συμμετοχὴ τῶν Έδεσσαίων στόν Ἄγωνα τοῦ 1821 [Ἐχάλασμος ἄφανισμός τῆς Ναούσης τρώμαξεν τῆς χώραν. Παρὰ τούτοις ὁμως πολλοὶ νέοι ἀπὸ τὰ Βοδενὰ και τὰ χωριά, ἐπήρανε τὰ ὄπλα να συνταχθοῦν μέ τὸ ἀνταρτικό ... τοῦ Μήτσου Τ(σόρα) και ἀνέβησαν εἰς τόν Ὀλυμπον. Ἡμεῖς ἐκάναμεν σῖναξιν εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς κρυφῶς και μυστικῶς και ἐπαρκαλέσαμεν τὸν Ὑψιστον να εὐλογῆσῃ τὰ ὄπλα τῶν ἀδελφῶν και τῶν τέκνων μας και να μᾶς ἐλευθερώσῃ τὸ ἀτυχον ἔθνος μας τῶν Ἑλλήνων. Τὸ αὐτὸ ἔγινε και εἰς τὰ χωριά]. Ἀσχολεῖται κατόπιν ὁ συγγρ. μέ τόν Κωνσταντῖνο Μηνωῖδη, τίς σπουδές του στό Έλληνομουσεῖο Βοδενῶν, στή Θεσσαλονίκη κοντά στόν Ἀθανάσιο Πάριο, τή διδασκαλία του στίς Σέρρες, τή φυγὴ του στή Γαλλία, τή γνωριμία του μέ τόν Ἀδαμάντιο Κοραῖ, τήν ἐργογραφία του, τή δράση του στό Παρίσι κατὰ τόν Ἄγωνα, τόν κατοπινὸ ἀντικοραϊσμό του και τή σχέση του μέ τόν ἀντίπαλο τοῦ Κοραῖ Παναγιώτη Κοδριζᾶ, τή φιλία του μέ τόν Καποδίστρια, τήν ἀντιπάθειά του πρὸς τοὺς Βαναρούς, τήν ἐπισκεψὴ του στήν Ἀθήνα τό 1853, τήν προσφορὰ του στήν ἀναβίωση τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων.

Στό τρίτο μέρος ὁ συγγρ. γράφει για τοὺς Έδεσσαίους ἀγωνιστές τοῦ 1821 Παναγιώτη Ναοῦμ και Κωνσταντῖνο Μπίνο· ὁ πρώτος ἦταν ἐμπορος συνδεόμενος μέ τίς παραδουναβίες ἡγεμονίες, ὅπου και μνηθήκε στή Φιλικὴ Ἐταιρεία, συναγωνιστὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη, ἀγωνίσθηκε στή Μακεδονία, στή Νάουσα ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Έδεσσαίων, κατήλθε στή Ν. Ἑλλάδα μέ τοὺς δύο ἀδελφούς του, διετέλεσε πληρεξούσιος τῶν Μακεδόνων στίς Ἐθνοσυνελεύσεις ἀγωνιζόμενος για τήν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας και παρὰ τίς ἀρνητικές κρίσεις γι' αὐτόν τοῦ Ν. Κασομούλη, ὑπῆρξε σημαντικὴ προσωπικότητα τῆς ἐποχῆς του. Φέρεται μάλιστα μοσχοπολιτικῆς καταγωγῆς, πού σημαίνει ἐγκατάσταση μοσχοπολιτῶν, μετά τήν καταστροφὴ τῆς Μοσχολόεως, στήν Έδεσσα (1769 και ἔπειτα). Ὁ Κ. Μπίνος ἔλαβε ἐνεργὸ μέρος στήν ἐπανόσταση τοῦ Ὀλύμπου τό 1821 μαζί μέ τόν Διαμαντὴ Νικολάου και ἔπειτα στή Χαλκιδική, τὴ Σκιάθο, τὴ Σκόπελο, τό Τρίεζρι, τὴν Ὑδρα και πάλι στό Τρίεζρι και

τή Σκόπελο με τελική ἐγκατάσταση στη Νέα Πέλλα. Τό ἐλευθερο ἑλληνικό κράτος τόν τίμησε με διάφορους στρατιωτικούς βαθμούς, ἀλλά καί τόν πλήγωσε βγάζοντας τήν περιουσία του σέ πλειστηριασμό. Σημειωτέον ὅτι ὁ Μπίνος φέρεται καταγόμενος ἀπό τήν Κατερίνη.

Τό τέταρτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Γ.Φ.Ρ. εἶναι ἀφιερωμένο στά ἑλληνικά σχολεῖα καί τούς διδασκάλους τῆς Ἐδεσσας πρῖν τό 1846, ὅπου ὁ συγγρ. ἀποδεικνύει ὅτι στήν πόλη του λειτουργοῦσαν σχολεῖα πρὸ τοῦ 1821 –τεκμηριωμένα τό 1836 καί 1837– καί τρία ἰδιωτικά γραμματοδιδασκαλεῖα μετά τό 1821. Ἀσχολεῖται, ὡσαύτως, ὁ κ. Γ.Φ.Ρ. μέ τούς διδασκάλους Ἰωάννη Μπουσέλα (1837-1839), Ἰω. Γουγούση (post 1821), Στογιάννη Τσαλίη, Στογιάννο, Ἄναστ. Μαργαρίτη, ὅλοι τους μετά τό 1821.

Τό πέμπτο μέρος εἶναι ἀφιερωμένο στοὺς ἐπιφανεῖς Ἐδεσσαίους κατά τό πρῶτο μισό τοῦ 19^{ου} αἰ. ὡς ὁ Πρόϊος Ἰωάννου, ὁ τελευταῖος λογοθέτης τῆς πόλεως, ὁ Ἄνδρῆς Ἰω. Οἰκονόμου (1790-1860), ὁ φιλικός Νεδέλκος Λουνιάς, οἱ ἀγωνιστές τοῦ '21 Νικόλαος Ἀθανασίου, Ἀναστάσιος Δημητρίου, Δημήτριος Τροῦτζος καί πολλοί ἄλλοι.

Στό ἕκτο μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ συγγρ. κάμει λόγο γιά τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Χρῦσανθο ἀπό τό Γραμματικό Βοδενῶν (1768-1834) τοῦ ὁποίου παρακολουθεῖ τήν πορεία ὡς μαθητοῦ στό Γραμματικό, τήν Κοζάνη, τή Νάουσα, τή Θεσσαλονίκη, τήν ἐκλογή του ὡς μητροπολίτου Βεροῖας τό 1799, τήν ἀκόλουθη ὡς Σερχῶν τό 1811, τή μυσή του στή Φιλική Ἐταιρεία, τή σχέση του μέ τόν Ἐμμανουήλ Παπά, τίς ἐνέργειές του ὡστε νά σωθοῦν οἱ Σέρρες κατά τά γεγονότα τοῦ 1821, τήν ἐκλογή του ὡς Οἰκουμενικό Πατριάρχου τό 1824, τίς κρίσεις, θετικές καί ἀρνητικές γιά τόν ἄνδρα, γιά τόν ὁποῖο ἡ κρίση τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. εἶναι πολύ θετική.

Στό ἕβδομο μέρος ὁ συγγρ. ὁμιλεῖ γιά τήν Ἐδεσσα ὑπό τόν Ἄλῃ Πασᾶ, γιά τόν ὁποῖο γράφει ὅτι, γιά λόγους πολιτικούς, ὁ Ἄλῃς ἐνίσχυσε τή θρησκευτική ἐλευθερία τῶν ὑπκόων του Ἐδεσσαίων, πού ἐκμεταλλευόμενοι τήν πολιτική αὐτή ἐπισκεύασαν ναοὺς ἢ ἔκτισαν νέο, τήν Ἁγία Ἐλεούσα. Στήν ἴδια περίοδο ἀναφέρειται καί ἔγγραφο Ἐδεσσαίων πρὸς τόν Ἄλῃ ἀπό 10 Νοεμβρίου 1804, ἀπό τό ὁποῖο προκύπτει ἡ ἀρίστη κοινοτική ὀργάνωση τῆς πόλεως, ἡ ἐντυπωσιακή σύνθεση καί λειτουργία τῆς μητροπόλεως καί ὁ ρόλος τῶν συντεχνιῶν στή ζωή τῆς πόλεως. Ἐπισημαίνει, ὡσαύτως, ὁ κ. Γ.Φ.Ρ. τήν ἑλληνομάθεια τῶν Ἐδεσσαίων, τήν πληθωρική ἑλληνική παρουσία στήν πόλη, σχολιάζει ὀρισμένες λανθασμένες ἀπόψεις τοῦ Ἀγγλοῦ περιηγητοῦ W. M. Leake πού ἐπισκέπτεται τήν Ἐδεσσα τό 1806.

Τό βιβλίο τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. καταλείεται μέ τίς πηγές (ἐπιστολή τοῦ Νικολάου Λογοθέτου πρὸς τόν Χριστόδουλο Κονομάτη, Βηλαρά πρὸς Ἰω. Οἰκονόμου κ.λπ.) πρόκειται γιά πηγές πού χρησιμοποιήσε ὁ συγγρ. στό κύριο σῶμα τοῦ βιβλίου του. Παραθέτει, τέλος, τή βιβλιογραφία.

Συμπερασματικῶς τό ἔργο τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. γιά τήν Ἐδεσσα κατά τόν 19ο αἰ. εἶναι μία σημαντική συμβολή γιά τή γνώση τῆς ἱστορίας τῆς ὁμορφῆς αὐτῆς μακεδονικῆς πόλεως. Ὁ συγγρ. παρουσίασε προσωπικότητες τοῦ 19ου αἰ. πού συνέδεσαν τή δράση τους ὄχι μόνον μέ τήν πόλη τους, ἀλλά καί τή Μακεδονία καί τήν Ἑλλάδα γενικότερα, ξεδιάλυνε ὀρισμένες ἀδιευκρίνιστες πτυχές τῆς ἱστορίας τῆς Ἐδεσσας, προέβαλε θεσμούς τῆς, ὡς ὁ κοινοτισμός, ἡ παιδεία, ἡ ἐκκλησία. Βιβλίο καλογραμμμένο καί ἐκδομένο ἀπό ἓνα δραστήριο σύλλογο, τή Λαογραφική Ἐταιρεία Νομοῦ Πέλλας, ἀναδεικνύει ἐτι περισσότερον τήν ἱστορική αὐτή πόλη τῆς Μακεδονίας.